

ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ & ΕΜΠΝΕΥΣΗ

Εισαγωγή

Λέγοντας έμπνευση συνήθως εννοούμε την ξαφνική και κάποτε αναπάντεχη εμφάνιση κάποιας σκέψης, φαντασίας ή παράστασης. Συχνά, όχι όμως πάντα, η εμφάνιση αυτή φαίνεται να ανταποκρίνεται σε μια από καιρό αναζητούμενη λύση ή απάντηση σε κάποιο διανοητικό ζήτημα. Η αναζήτηση αυτή της έμπνευσης μπορεί να χρωματίζεται από κάθε είδους συναισθηματική διάθεση, που κάποτε μπορεί να είναι δύσθυμη ή και βασανιστική. Η εμφάνιση όμως της έμπνευσης συνοδεύεται κατά κανόνα από μια αίσθηση έκπληξης, ανακούφισης ή ικανοποίησης. Η έμπνευση μπορεί να προκύψει οποτεδήποτε, στην εγρήγορση, κατά την αφύπνιση ή μέσα στον ύπνο διαμέσου κάποιου ονείρου. Συνήθως, αλλά όχι πάντα, το υποκείμενο της έμπνευσης δεν είναι σε θέση να εξηγήσει την εμφάνισή της ή την αλληλουχία των σκέψεων που οδήγησαν σε αυτήν.

Αυτό ίσως σχετίζεται με την τάση κάποιων συγγραφέων να θεωρούν ότι στα έργα τους η πλοκή εξελίσσεται και τα πρόσωπα δρουν σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητα από τις συνειδητές προθέσεις τους ή όταν μιλούν για μια σχεδόν αυτόνομη ζωή των ηρώων τους. Ή με ζωγράφους που περιγράφουν πως κάποια λύση που αναζητούσαν τους προέκυψε σαν ενόραση, οπτασία ή κάτι παρόμοιο. Ακόμη με περιπτώσεις επιστημόνων που καταλήγουν ξαφνικά σε κάποια επιστημονική διατύπωση μετά από κοπιώδη ενασχόληση, με αφορμή κάποιο τυχαίο γεγονός ή μετά από ένα όνειρο. Είναι γνωστό το επεισόδιο με τον Αρχιμήδη που βγήκε γυμνός από το μπάνιο του φωνάζοντας «εύρηκα, εύρηκα», μετά την έμπνευση που είχε μέσα σε αυτό. Αλλά επίσης σε όλους μας θα έχει συμβεί να σκεφτούμε κάτι που μπορεί να μας φαίνεται ιδιαίτερα πρωτότυπο και που πιθανόν δεν μπορούμε να εξηγήσουμε πως μας προέκυψε.

Έμπνευση και ασυνείδητο

Η ψυχανάλυση δεν βρίσκεται εκτός του πεδίου των φαινομένων της έμπνευσης. Στην καθημερινή της εφαρμογή συναντάει ψυχικά φαινόμενα σαν αυτά που περιέγραψα παραπάνω. Η ερμηνεία, ένα από τα θεραπευτικά εργαλεία της, προϋποθέτει σε μεγάλο βαθμό στοιχεία έμπνευσης. Η συστηματική προσπάθεια, τόσο από τον αναλυόμενο όσο και από τον αναλυτή, κατανόησης των προβλημάτων του πρώτου, σε μεγάλο βαθμό εμπλέκει ασυνείδητους μηχανισμούς και στους δυο που κατά κανόνα οδηγούν στην ανακάλυψη μέσα από την έμπνευση. Η κοινοποίηση όλων αυτών των εμπνεύσεων στον αναλυόμενο βοηθάει στην σταδιακή ανάπτυξη και σε αυτόν μιας αντίστοιχης ικανότητας για έμπνευση. Στην αναλυτική διαδικασία η έμπνευση είναι κάτι το συνηθισμένο και καθημερινό σχεδόν. Νομίζω ότι είναι αυτονόητη η εμπλοκή και η λειτουργία τόσο συνειδητών όσο και ασυνείδητων διεργασιών στην λειτουργία της έμπνευσης. Υποθέτω ότι η έμπνευση, σαν ψυχικό φαινόμενο που είναι, καθορίζεται από παρόμοιους ψυχικούς μηχανισμούς όπως οι σκέψεις, οι φαντασίες ή τα όνειρα. Φυσικά όπως και με αυτά έτσι και με την έμπνευση, όταν οι ασυνείδητες παράμετροί τους δεν ληφθούν υπόψη τότε είναι πιθανό να αναζητηθούν οι πηγές όλων αυτών των φαινομένων έξω από το υποκείμενο. Τότε τα όνειρα τα στέλνουν οι θεοί, την έμπνευση οι Μούσες κ.ο.κ. Η αδυναμία κατανόησης των ψυχικών αιτιών είναι κατά την γνώμη μου ο λόγος που η έμπνευση από την αρχαιότητα

μέχρι και σήμερα προκαλεί τέτοια έκπληξη, αμηχανία και θαυμασμό στους ανθρώπους και ακόμη θεωρείται κάτι ξεχωριστό ή πολύ διαφορετικό από τα υπόλοιπα ψυχικά φαινόμενα.

Μια χαρακτηριστική κλινική παρατήρηση, σχετικά με αυτά που είπα παραπάνω, είναι ότι για κάποιο διάστημα στην ανάλυση, ο αναλυόμενος αντιμετωπίζει κάθε έμπνευση που του προκύπτει σαν να προέρχεται από τον αναλυτή, ακόμα και στις περιπτώσεις που αυτό είναι αποκλειστικά δικό του δημιούργημα. Μην έχοντας ακόμη πλήρως οικειοποιηθεί την ικανότητα για έμπνευση, την αντιμετωπίζει σαν «αλλότριο σώμα» και την αποδίδει στην εξωτερική επίδραση του αναλυτή και μόνο.

Έμπνευση και εξιδανίκευση

Αν τώρα δεν μπορούμε και εμείς στον πειρασμό να αποδώσουμε την έμπνευση σε κάποιου μεταφυσικού τύπου αιτία, τι θα μπορούσαμε να πούμε περισσότερο για αυτήν; Τι είναι αυτό που δίνει στην έμπνευση αυτή την διαφορετική αίσθηση που την κάνει να μοιάζει ιδιαίτερη;

Νομίζω ότι ένας παράγοντας που παίζει έναν σχετικό ρόλο είναι η αίσθηση του καινούργιου που φέρνει μαζί της. Είναι η σκέψη που δεν είχαμε σκεφθεί, που έψαχνε έναν νου να την σκεφτεί σύμφωνα με τον Bion. Το καινούργιο αναμφισβήτητα εντυπωσιάζει τους ανθρώπους, ιδίως μάλιστα όταν είναι ευχάριστο. Ένας άλλος παράγοντας που κάνει την έμπνευση ιδιαίτερη είναι το γεγονός ότι αυτή μπορεί να προκαλέσει ένα θετικό πρακτικό αποτέλεσμα στην πραγματικότητα, μπορεί να μεταφρασθεί δηλαδή σε δημιουργικότητα. Αυτά όμως κατά την γνώμη μου, πολλές φορές δεν αρκούν για να εξηγήσουν την σαγήνη της έμπνευσης. Καμία ιδέα, εικόνα ή παράσταση δεν θα μπορούσε να έχει τέτοια επίδραση πάνω μας αν δεν τύχαινε μιας θετικής, ενθουσιώδους υποδοχής από εμάς τους υποψήφιους αποδέκτες της. Και μάλιστα αυτού του είδους η υποδοχή χρειάζεται να εξασφαλισθεί με κάποιο τρόπο ανεξάρτητα από το υπόλοιπο συναισθηματικό περιεχόμενο της έμπνευσης, από το αν δηλαδή κατά τα άλλα θα προκαλέσει ευχάριστα ή δυσάρεστα συναισθήματα. Είναι βέβαια αλήθεια ότι μια ευχάριστη σκέψη γενικά έχει περισσότερες πιθανότητες να τύχει μιας ευμενούς υποδοχής από τους ανθρώπους από ότι μια δυσάρεστη. Παρόλα αυτά όταν κάτι γίνει αποδεκτό σαν εμπνευσμένο συνήθως έχει ξεπεράσει τέτοιου είδους εμπόδια.

Η αίσθηση ότι κάτι είναι εμπνευσμένο δεν είναι πάντα σταθερή και δεδομένη. Αυτό που μπορεί να μοιάζει εμπνευσμένο για κάποιους μπορεί για κάποιους άλλους να μοιάζει κοινότυπο, αδιάφορο ή και απορριπτέο. Αλλά και για το ίδιο άτομο η αίσθηση αυτή μπορεί να μεταβάλλεται μέσα στον χρόνο: αυτό που θεωρείται σήμερα εμπνευσμένο μπορεί να μην θεωρείται έτσι αύριο ή αντίστροφα.

Με όλα αυτά υπαινίσσομαι ότι αυτό που παίζει καθοριστικό ρόλο στην υποδοχή μιας ιδέας, φαντασίας ή παράστασης δεν είναι τόσο το περιεχόμενό της ή το συναισθηματικό της φορτίο ή ακόμη και το πρακτικό της αποτέλεσμα όσο κυρίως η τάση για εξιδανίκευση που είναι διαθέσιμη την δεδομένη στιγμή. Ή ακόμη καλύτερα από την τάση για εξιδανίκευση ή και την συμμετρική αντίθετή της, την υποτίμηση.

Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται συχνά στην κλινική πράξη όπου μια ιδέα αντιμετωπίζεται τελείως διαφορετικά σε διαφορετικές χρονικές περιόδους. Αυτή που τώρα μπορεί να αντιμετωπίζεται σαν αδιάφορη ή άσχετη μπορεί μετά από κάποιο διάστημα να γίνει αποδεκτή με ενθουσιασμό και ενδιαφέρον και αντίστροφα μια άλλη που σε πρώτη φάση έτυχε θετικής υποδοχής να καταλήξει να θεωρείται κοινότυπη και αδιάφορη.

Πολλές φορές η έμπνευση φαίνεται να έχει έναν τέτοιο φευγαλέο και περιστασιακό χαρακτήρα όπως οι ιδέες στην ανάλυση ή όπως οι εξιδανικεύσεις και υποτιμήσεις που κάνουμε στην καθημερινότητά μας. Αν όλα τα παραπάνω είναι έτσι θα ενδιέφερε να γνωρίζαμε περισσότερα για αυτούς τους ψυχικούς μηχανισμούς.

Ο Freud(1914) θεώρησε ότι το πρότυπο της εξιδανίκευσης βρίσκεται στην κατάσταση του έρωτα. Ο ερωτευμένος στρέφει το ενδιαφέρον του από τον εαυτό του προς το ερωτικό αντικείμενο και έτσι το εξιδανικεύει. Στα πλαίσια πάντα της ερωτικής σχέσης, εξαιτίας ανεπαρκούς απαρτίωσης των τρυφερών και των αισθησιακών τάσεων, η υποτίμηση του ερωτικού αντικείμενου μπορεί να προκύψει σαν προϋπόθεση για την σεξουαλική ικανοποίηση (Freud 1912). Αλλά η εξιδανίκευση εμπλέκεται επίσης στην εγκαθίδρυση ενδοψυχικών δομών όπως το Υπερεγώ το Ιδανικό του Εγώ κ.λ.π. (Freud 1914, 1923). Στην περίπτωση αυτή οι εξιδανικευμένες γονεϊκές μορφές εγκαθίστανται ενδοψυχικά σαν απρόσωποι μηχανισμοί που κατευθύνουν, προστατεύουν ή ελέγχουν το Εγώ.

Η Klein (1940, 1952) συσχέτισε την εξιδανίκευση και την υποτίμηση με μηχανισμούς όπως η διάσχιση και η άρνηση στα πλαίσια των δυο ψυχικών θέσεων, της σχιζοειδούς-παρanoiειδούς και της καταθλιπτικής θέσης. Θεώρησε δηλαδή τους μηχανισμούς της εξιδανίκευσης και της υποτίμησης άμυνες μανιακού τύπου που εφαρμόζονται προκειμένου να αποφευχθεί η βίωση του καταθλιπτικού συναισθήματος.

Εδώ χρειάζεται κάποια διευκρίνηση. Αν λέγοντας εξιδανίκευση εννοούμε την τάση να βιώνουμε κάποιο πρόσωπο, κατάσταση ή σκέψη σαν περισσότερο όμορφο ή ιδανικό από ότι είναι, παραγνωρίζοντας την δυσάρεστη ή άσχημη πλευρά του και αν δεχθούμε ότι κάτι παρόμοιο κάνουμε με αντίθετο τρόπο στην υποτίμηση, τότε η ένταση αυτής της τάσης δεν ενδιαφέρει καθόλου; Ούτε οι υποκειμένες αιτίες; Είναι το ίδιο να χρησιμοποιούμε τέτοιους μηχανισμούς για να χρωματίζουμε την πραγματικότητα και το ίδιο για να αποφεύγουμε να την δούμε στην ολότητά της; Νομίζω πως όχι.

Η τάση να ωραιοποιούμε, όπως τόνισε η Segal (1964), δεν είναι απαραίτητα παθολογικός μηχανισμός. Αντίθετα μάλιστα συχνά σχετίζεται με φυσιολογικές εκφράσεις του ανθρώπου όπως η αισιοδοξία, η έμπνευση και η δημιουργικότητα. Αντίθετα η απουσία της μπορεί να είναι ένας παράγοντας δυστυχίας. Στο θέμα αυτό είχε αναφερθεί και ο Freud αλλά με τρόπο αμφίσημο. Συγκρίνοντας την αίσθηση του καταθλιπτικού για την πραγματικότητα με αυτήν του φυσιολογικού αναρωτιέται γιατί κάποιος χρειάζεται να γίνει πρώτα καταθλιπτικός προκειμένου να αποκτήσει μια ακριβή εικόνα της πραγματικότητας (Freud 1917). Και μιλώντας αλλού για το θεραπευτικό αποτέλεσμα της ψυχανάλυσης παραδέχεται ότι μερικές φορές η θεραπεία μετατρέπει μια νεύρωση σε κοινή δυστυχία.

Πράγματι είναι κοινή κλινική διαπίστωση ότι η απλή εξάλειψη των συμπτωμάτων για τα οποία ξεκίνησε η ανάλυση δεν επιτυγχάνει απαραίτητα την επιδιωκόμενη αίσθησης

ευεξίας. Η διατήρηση σε ελαττωμένη ένταση ψυχοπαθολογικών μηχανισμών που προηγουμένως προκαλούσαν τα συμπτώματα ή η μετατροπή τους σε άλλους ηπιότερους καινούργιους είναι συνηθισμένο φαινόμενο σε τέτοιες ημιτελείς αναλύσεις. Η αδυναμία επίτευξης μιας αισιόδοξης προοπτικής για το μέλλον ή η υποτίμηση του εαυτού και του κόσμου είναι συχνές υπολειμματικές καταστάσεις σε τέτοιες περιπτώσεις.

Τέτοια ζητήματα και άλλα παρόμοια μας φέρνουν στο θέμα της υποτίμησης. Ισχύουν συμμετρικά τα ίδια που είπαμε για την εξιδανίκευση; Όχι, νομίζω. Αν δεν συμπεριλάβουμε σε αυτήν όλες τις αρνητικές αξιολογήσεις που στηρίζονται σε πραγματικούς λόγους και επιχειρήματα, η υποτίμηση, όπως υπαινίχθηκα μόλις παραπάνω, όταν και όπου εφαρμόζεται συνήθως έχει αρνητικές συνέπειες. Δεν είναι εύκολο να διακρίνουμε τίποτε θετικό στην υποτίμηση του εαυτού και του κόσμου γενικά. Ίσως θα μπορούσαμε να την αναγνωρίσουμε σε κάποιον σχετικά θετικό ρόλο σαν τροποποιημένη επιθετικότητα στην ειρωνεία ή σαν παράγοντα υποβοηθητικό της αποφασιστικότητας όταν υποτιμούνται οι αντικειμενικές και υποκειμενικές δυσκολίες για να υποστηριχθεί ο εαυτός και να αντληθεί θάρρος.

Τι θα μπορούσαμε να παρατηρήσουμε σχετικά με την χρήση των παραπάνω μηχανισμών; Σχηματικά μιλώντας μπορούμε να πούμε ότι σε κάποιες περιπτώσεις χαρακτηρίζονται από το ότι επιδέχονται τροποποίηση, είναι δηλαδή περισσότερο ελαστικοί στις απαιτήσεις της πραγματικότητας. Επιτρέπουν στο υποκείμενο σχετικά εύκολα να επαναπροσδιορίσει την στάση του απέναντι στο εξιδανικευμένο αντικείμενο. Έτσι παρότι μπορούν να αναγνωρισθούν ευκολότερα οι αρνητικές πλευρές του αντικειμένου, αυτό συνήθως δεν οδηγεί σε υποτίμησή του. Μπορεί να βιώνονται δυσάρεστα συναισθήματα αλλά αυτό δεν επηρεάζει σημαντικά την αίσθηση αξίας του εαυτού. Βαθύτερο κίνητρο παραμένει η επιθυμία ενώ ταυτόχρονα η αίσθηση της πραγματικότητας δεν παραβλάπτεται. Σε άλλες περιπτώσεις αντίθετα η χρήση αυτών των μηχανισμών είναι αμυντική. Αυτό οδηγεί σε άκαμπτες στάσεις και δυσκολία προσαρμογής στις συνθήκες της πραγματικότητας. Υπάρχει δυσκολία στην αξιολόγηση του αντικειμένου. Συχνά η έντονη εξιδανίκευση εναλλάσσεται με έντονη υποτίμηση. Το βαθύτερο κίνητρο δεν είναι πρωτίστως η επιθυμία. Αρχέγονοι μηχανισμοί επεξεργασίας του φόβου όπως η διάσχιση και η άρνηση επικρατούν και ταυτόχρονα συγκαλύπτονται συναισθήματα ζήλειας, απογοήτευσης ή θυμού, τα οποία βιώνονται σαν δύσκολα ή αφόρητα. Είναι προφανές ότι στις περιπτώσεις αυτές είναι περισσότερο πιθανό να συναντήσουμε δυστυχημένα παρά ευτυχισμένα άτομα από την ζωή τους.

Αν με όλα τα παραπάνω προσπάθησα να εξηγήσω πως κάποτε κάτι μας φαίνεται εμπνευσμένο και κάποτε όχι, ακόμη δεν ειπώθηκε τίποτε σχετικά με τους ψυχικούς μηχανισμούς που οδηγούν στην έμπνευση. Υπάρχουν άραγε τέτοιοι;

Ο Freud (1905, 1910) προσπαθώντας να εξηγήσει την καλλιτεχνική δημιουργία θεώρησε ότι με τον μηχανισμό της μετουσίωσης οιδιδόδειες και προοιδιδόδειες κυρίως επιθυμίες μετατρέπονται σε καλλιτεχνικό αποτέλεσμα. Η Klein (1930, 1935) θεώρησε ότι κυρίως η ανάγκη χειρισμού της επιθετικότητας και του άγχους στο μικρό παιδί συνδέεται με την μετουσίωση και την ανάπτυξη της συμβολικής σκέψης. Το παιδί προσπαθώντας να αποφύγει το άγχος που έχει εξαιτίας των επιθετικών του ενορμήσεων προσπαθεί να τις

κρατήσει μακριά από τα πρωταρχικά του αντικείμενα και τις μετουσιώνει δημιουργώντας σύμβολα. Αυτή η διαδικασία είναι κάτι που αναπτύσσεται παράλληλα με την προαγωγή της καταθλιπτικής θέσης. Η Segal (1978, 1981, 1991) στα ίδια περίπου πλαίσια, θεωρεί ότι η ανάγκη για επανόρθωση σε σχέση με την επιθετικότητα προς το πρωταρχικό αντικείμενο, την μητέρα, είναι το βασικό κίνητρο πίσω από την καλλιτεχνική δημιουργία. Κρίνει ότι ένα καλό αισθητικό αποτέλεσμα εξαρτάται από τον βαθμό επεξεργασίας της καταθλιπτικής θέσης που εμπεριέχει. Ο Bion (1962) αναγνώρισε την καθοριστική σημασία της απόδοσης νοήματος στην διανοητική ζωή και παρουσίασε την ονειροπόληση της μητέρας σαν τον μηχανισμό που βοηθά στην ανάπτυξη στο βρέφος της συσκευής για σκέψη και την δημιουργία σκέψης. Ο Winnicott (1945, 1951) θεωρούσε δημιουργική κάθε αυθόρμητη κίνηση. Σύμφωνα με τον ίδιο, η μητέρα μέσα από την ενασχόλησή της με το βρέφος, παρέχει τον κατάλληλο βαθμό ψευδαίσθησης και απομυθοποίησης έτσι ώστε η πρόσληψη της πραγματικότητας να μην είναι τραυματική από αυτό. Το βρέφος θα οδηγηθεί έτσι στην αυθόρμητη κίνηση, στο παιχνίδι και το μεταβατικό αντικείμενο. Η ανάπτυξη του μεταβατικού χώρου θα κάνει εφικτή την δημιουργία συμβόλων και κάθε είδους δημιουργικότητας.

Που μας οδηγούν όλα αυτά; Που μέσα σε όλα αυτά θα μπορούσε να υπάρχει κάποια εξήγηση για την έμπνευση; Ποιοι είναι οι μηχανισμοί που οδηγούν σε εμπνευσμένες, «επιτυχημένες» λύσεις; Δεν νομίζω ότι εδώ μπορούμε να βρούμε την απάντηση που ψάχνουμε για κάτι τόσο συγκεκριμένο. Όλα τα παραπάνω είναι βέβαια προϋποθέσεις για να υπάρχει παραγωγή σκέψεων, ιδεών, φαντασιών, ακόμη και «επιτυχημένων» πολλές φορές. Το αν όμως κάποια από αυτές θα έχει κάποια στιγμή την τύχη να χαρακτηρισθεί έμπνευση, αυτό κατά την γνώμη μου δεν εξαρτάται τόσο από τις προϋποθέσεις παραγωγής της αλλά κυρίως από την υποδοχή που θα της επιφυλαχθεί, όπως έχω ήδη αναφέρει. Αναφέρθηκα ήδη σε κάποιους παράγοντες που επηρεάζουν την υποδοχή της ιδέας. Εδώ θα ήθελα να αναφερθώ πιο συγκεκριμένα σε έναν παράγοντα που κάνει πιθανότερη την ευνοϊκή αποδοχή της από τον αποδέκτη, ίσως και την εξιδανίκευσή της.

Έμπνευση και empathy

Μια πολύ κοινή διαπίστωση που προκύπτει από την ψυχαναλυτική διαδικασία, αλλά και από την καθημερινότητα, είναι ότι για να έχει μια άποψη πιθανότητες να «περάσει» στην απέναντι πλευρά, χρειάζεται να είναι στοιχειωδώς ενημερωμένη από τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τις δυνατότητες του εκάστοτε απέναντι άλλου. Όσο περισσότερο έτσι, τόσο πιθανότερο είναι η άποψη να τύχει θετικής υποδοχής.

Πως επιτυγχάνεται αυτό; Η ψυχανάλυση έχει περιγράψει με διάφορους όρους την δυνατότητα που έχει ο κάθε άνθρωπος, σε άλλοτε άλλο βαθμό, να μπαίνει στην θέση του άλλου. Ταύτιση, προβλητική ταύτιση, συναίσθηση του άλλου (empathy), ονειροπόληση είναι μερικοί από τους σχετικούς όρους. Με αυτόν τον ψυχικό μηχανισμό που εν πολλοίς λειτουργεί ασυνείδητα, μπαίνουμε στην θέση να μπορούμε να φανταστούμε το πώς μπορεί να σκέφτεται ή να αισθάνεται ο απέναντί μας, σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Φυσικά υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν αυτήν την ικανότητά μας, ένα θέμα με το οποίο δεν θα ασχοληθώ εδώ. Αρκεί μόνο να υπενθυμίσω σχετικά ότι η όποια εικόνα διαμορφώνουμε για τον άλλον, μέσα από τον

μηχανισμό αυτό, δεν παύει να είναι μια δική μας κατασκευή και επομένως ο βαθμός που αυτή ανταποκρίνεται σε αυτό που πραγματικά είναι ο άλλος, ποικίλλει.

Ανεξάρτητα από αυτό, η σκέψη, τοποθέτηση ή εφαρμογή που ανταποκρίνεται όσο καλύτερα γίνεται στις ανάγκες και δυνατότητες αυτών στους οποίους απευθύνεται, έχει κατά τεκμήριο περισσότερες πιθανότητες να γίνει αποδεκτή. Την κάνει αυτό και εμπνευσμένη; Όχι απαραίτητα, αλλά αυτό που περιγράψω είναι μια σημαντική προϋπόθεση που κάνει περισσότερο πιθανό ένα τέτοιο ενδεχόμενο.

Ο μηχανισμός στον οποίο μόλις αναφέρθηκα βρίσκει καθημερινή εφαρμογή σε μια σειρά από ανθρώπινες τάσεις και συμπεριφορές. Η κατανόηση του άλλου, η αλληλεγγύη, ο οίκτος κ.λπ. είναι μερικές από αυτές. Μια συχνή και δυσάρεστη χρήση του συνδέεται με την δημαγωγία. Στην περίπτωση αυτή, η όποια δυνατότητα κατανόησης του άλλου χρησιμοποιείται με σκοπό την κατά κάποιο τρόπο εκμετάλλευσή του. Προς τον σκοπό αυτό του παρουσιάζεται μονομερώς αυτό που του είναι ευχάριστο ή επιθυμητό ενώ του αποκρύβεται επιμελώς το δυσάρεστο. Φυσικά καθοριστικής σημασίας για την έκβαση σε μια τέτοια περίπτωση είναι η ψυχική συγκρότηση του αποδέκτη που θα καθορίσει την υποδοχή του μηνύματος.

Τέτοιου είδους καθημερινά φαινόμενα μας φέρνουν αναπόφευκτα στο σημείο από όπου ξεκινήσαμε. Τι είναι η έμπνευση και ποια είναι τα κριτήρια που την καθορίζουν; Πόσο εμπνευσμένη μπορεί να είναι μια σκέψη όταν παραβιάζει την πραγματικότητα; Όταν είναι τόσο μονομερής; Ή μπορεί κάποτε και να μην έχει σημασία; Αν επιχειρήσουμε να δώσουμε μια απάντηση αναπόφευκτα θα χρειαστεί να δούμε το ζήτημα και μέσα από την προοπτική που προσδιορίζουν κάποια δίπολα, όπως αυτό της αλήθειας και ψεύδους ή εκείνο της επιτυχίας και αποτυχίας ή ακόμη της ελευθερίας και περιορισμού. Η καθημερινότητα και η ιστορία παρέχουν άφθονα σχετικά παραδείγματα όλων των πιθανών συνδυασμών αλλά η συζήτηση αυτή νομίζω ότι ξεφεύγει από τα πλαίσια αυτής της παρουσίασης.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

Bion W.R. (1962) Learning from experience London Tavistock

Freud S. (1905) Three essays on the theory of sexuality S.E.7

Freud S. (1910) Leonardo da Vinci and a memory of his childhood S.E. 9

Freud S. (1912) On the universal tendency to debasement in the sphere of love S.E. 11

Freud S. (1914) On Narcissism S.E. 14

Freud S. (1917) Mourning and melancholia S.E. 14

Freud S. (1923) The Ego and the Id S.E.19

Klein M. (1930) The importance of symbol-formation in the development of the Ego In Love guilt and reparation London Hogarth 1975

Klein M. (1935) A contribution to the psychogenesis of manic-depressive states In Love guilt and reparation London Hogarth 1975

Klein M. (1940) Mourning and its relation to manic-depressive states In Love guilt and reparation London Hogarth 1975

Klein M. (1952) Some theoretical conclusions regarding the emotional life of the infant In Envy and gratitude London Hogarth 1975

Segal H. (1964) Introduction to the work of Melanie Klein Hogarth

Segal H. (1978) On Symbolism Int.J.Psych. 59 315-319

Segal H. (1981) The work of Hanna Segal: A Kleinian approach to clinical practice Jason Aronson New York London

Segal H. (1991) Dream Phantasy and Art Tavistock/Routledge London New York

Winnicott D.W. (1945) Primitive emotional development Int.J.Psych. 26 137

Winnicott D.W. (1951) Transitional objects and transitional phenomena In Collected Papers: Through Paediatrics to Psychoanalysis London Tavistock 1958